

EÖTVÖS LORÁND TUDOMÁNYEGYETEM, BÖLCÉSZETTUDOMÁNYI KAR

DOKTORI DISSZERTÁCIÓ TÉZISEI

BÁRÁNY ZSÓFIA

LONOVICS JÓZSEF SZENTSZÉKI DIPLOMÁCIAI MISSZIÓJA

TÖRTÉNELEMTUDOMÁNYI DOKTORI ISKOLA

Erdődy Gábor DSc, az MTA doktora, egyetemi tanár, iskolavezető

MODERNKORI MAGYARORSZÁG DOKTORI PROGRAM

Varga Zsuzsanna DSc, az MTA doktora, egyetemi tanár, programvezető

A bizottság tagjai

Varga Zsuzsanna DSc, az MTA doktora, habilitált egyetemi tanár, elnök

Dobszay Tamás PhD, habilitált egyetemi docens, bíráló

Fazekas Csaba PhD, habilitált egyetemi docens, bíráló

Fónagy Zoltán PhD, tudományos főmunkatárs, tag

Manhercz Orsolya PhD, egyetemi adjunktus, titkár

Pajkossy Gábor PhD, habilitált egyetemi docens, póttag

Völgyesi Orsolya PhD, tudományos főmunkatárs, póttag

ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem
COE
Ismenvezető: Erdődy Gábor DSc, az MTA doktora, egyetemi tanár

BUDAPEST, 2017

I. Témaválasztás

„Szabad embernek szabad alkotmány alatt szabadnak kell lenni” – jelentette ki Lonovics József az 1839-40. évi országgyűlésen. A csanádi püspök a vallásszabadság két előfeltételére kívánta felhívni a figyelmet: egyrészt annak állami és társadalmi szavatolására, másrészt a személyi méltóságra. Ennek fényében a szerzetesi intézmény szabadságának érdekében még a hindu és muszlim vallásgyakorlat elméleti szabadságát is megemlítette a magyar diétán. Mindeközben tagadta az egyház jozefinista értelmezését, miszerint az egyház politikai intézet, mely szolgálója az államnak és így főpásztorai sem tisztviselői annak. A Lonovics életét méltató búcsúbeszédében Ipolyi Arnold szerint a csanádi püspök lelkiismereti és vallásszabadság kérdésében egyházától eltérő különvéleményét a kortárs politikai színtéren Eötvös József értette és osztotta a legkövetkezősebben.

Lonovics József (1793–1867) püspök, majd érsek, szónok, tanár, tudós, aki élete során bár három érseki címet is viselt, soha nem jutott a magyar egyházi hierarchia élére. Közrendi szülők gyermekeként született, majd miskolci tanulmányait követően az egri érseki udvarban teljesített hivatalnoki szolgálatot. Szónoki tehetségét hamar felismerte környezete, így már az 1830. majd 1832-36. évi diétán jelen volt az egri káptalan képviselőjeként. Még az utóbbi országgyűlés befejezése előtt, 1834-ben kinevezte a király a csanádi püspökség élére. Aktív püspöki munkája mellett kiemelkedő szerepet vállalt a magyar politikai életben, kiváltképp annak vallásügyi kérdéseinek megtárgyalásában. Felismerte a reformok szükségességét és azok jótékony hatását, így kortársainak példát mutatva tevékenykedett a felekezetek közötti évszázados távolság csökkentése érdekében. Tekintélyének alapját a tisztánlátásra való törekvése adta: igyekezett elválasztani egymástól a jót és a kívánságot.

1840-41-ben Rómában a vegyes házasságokról folytatott tárgyalásokat XVI. Gergellyel és annak prelátusaival a bécsi kormányzat megbízásából. Lonovics József római kiküldetésével a vegyes házasságok kérdéskörén keresztül a lelkiismereti és vallásszabadság joga került napirendre, és nem csupán az Apostoli Szentszék és az Osztrák Császárság (!) relációjában. A felekezeti sokszínű Magyarország addigra olyan, az együttélést célzó javaslatokat termelt ki vissza-visszatérő diétái és egyéb közéleti vitáinak köszönhetően, amelyek a vallásilag homogén területnek, a katolikus Rómának és a magát katolikusnak valló Habsburg Monarchia vezetésének ismeretlenek vagy épp elfogadhatatlanok voltak. Így segítette a mielőbbi egyetemes és tökéletes felekezeti egyenlőség és viszonyosság kimondását a birodalomban és Európában egyaránt. Mindebben jelentős szerepe volt Lonovics Józsefnek, aki magyar püspökként járulván Szent Péter lábaihoz képes volt Róma és Bécs álláspontját meghaladva

közös nevezőre hozni az egymással szemben álló feleket. Erről a hatékony közvetítő szerepéről volt ismert a magyar diétákon is.

A magyar kormány indítványára, Eötvös József előterjesztésére 1848. június 25-én V. Ferdinánd kinevezte egri érseknek, amely döntés pápai prekanonizációjára azonban nem került sor.

II. Szakirodalom és források

Disszertációnk tárgykörét Lonovics József 1840-41. évi római missziója képezi, amely kutatáshoz hozzátartozik a kiküldött személy papi, közéleti pályájának első, kiküldetése előtti időszakának vizsgálata. Lonovics József római misszióját Hermann Egyed, Várady Lipót Árpád és Meszlényi Antal dolgozták fel mindezülig a legrészletesebben. Várady kutatása a magyarországi vegyes házasságok témájára fókuszált, miközben kiadványában mellékelte Lonovics József kiküldetési naplóját is. Hermann Egyed kutatása során a kiküldetésre vonatkozó forrásoknál a belpolitikai előkészítést taglaló dokumentumokra koncentrált. A szentszéki nézőpontot Meszlényi Antal igyekezett feltárni és bemutatni. Marczali Henrik tanulmányában a Várady-féle feldolgozás előfutáraként az alkudozások leglényegesebb elemeire koncentrált, amelyhez alapul ő is a csanádi püspök naplóját vette, valamint a tárgyalások során keletkezett levélváltásokból, szentszéki dokumentumokból válogatott. Mivel a kiküldetés a jozefinizmus időszakát követően az első diplomáciai kapcsolatfelvétel volt, amely tárgyalássorozat jogi következményekkel is járt, az Apostoli Szentszék és a Habsburg Birodalom között, az egyházjogász Bruno Primetshofer az állam és egyház kapcsolatában átmeneti cezúraként, egyfajta kiegyezésként jelölte az 1841. évet. Mivel az összes, a kiküldetés tárgykörében keletkezett munka mellőzte a tárgyalásokat lebonyolító csanádi püspök politika pályafutásának bemutatását az elmúlt években többen is - Busku Anita Andrea, Fazekas Csaba, Zakar Péter, Sarnyai Csaba Máté - foglalkoztak a kiküldött munkásságának feltérképezésével, legtöbbször beszédei, az 1848-49. évi események, valamint a Széchenyi-Lonovics barátság kapcsán.

Disszertációnkban sem vállalkoztunk a teljes biográfia elkészítésére, „csupán” arra kerestük a választ, miként ragadható meg Lonovics papi-politikai pályájának egyes elemeiben az ellentmondásoktól sohasem mentes normarendszerek kijátszhatóságának szabadsága. Miként élt a püspök ezzel, a jelentős változás kikényszerítését is biztosító cselekvési térrel. Az Egri Főegyházmegyei Levéltárban szemináriumi éveiről, majd plébánosi éveiről készült feljegyzések, illetve a főpapi udvarban eltöltött hivatali évek dokumentációja, valamint az Egri

Főegyházmegyei Könyvtár Kézirattárának levelei és egyéb hivatalos iratai híven tükrözik vissza a pályakezdés legfőbb részleteit, a hivatalnok, a pap és az ember hármából szemlélve azt. Mindezt jól kiegészítik a Magyar Nemzeti Levéltár Heves Megyei Levéltárának káptalani anyagai, valamint az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárának Lonovics forrásai (pl. Lonovics József hagyatéka). Mindezekhez kiváló adalékul szolgál a már említett, Lonovics életének fontosabb állomásait felvázoló Ipolyi-émlékbeszéd.

A történelmi portré és tabló műfajának mezsgyéjén állva a kutatott személy korának egyházát a sajtón keresztül mutatjuk be. Ehhez a korabeli hazai sajtó egyes elemein túl (*Magyar Szion/Sion, Vallás és Egyházi Tár, Országgyűlési Tudósítások, Pesti Hírlap*) az európai periodikák (*Elberfelder Zeitung, Stadt-Aachener Zeitung, Leipziger Allgemeine Zeitung, Hannoversche Zeitung, Preussische Staats-Zeitung, L'ami de la religion, L'Univers, Diario di Roma*) vizsgálata nyújt keretet.

Lonovics József püspöki kinevezésének, majd az azt követő hivatali előmenetelének történetét a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltár, az Osztrák Állami Levéltár Házi, Udvari és Állami Levéltár (*Österreichisches Staatsarchiv Haus-, Hof- und Staatsarchiv*) és a Vatikáni Titkos Levéltár (ASV) forrásai alapján rajzoltuk meg. A hangsúlyt ennél a résznél a magyar levéltári anyagokra, a kancelláriai (MNL OL A 39 Magyar Kancelláriai Levéltár – Acta generalia; MNL OL A 45 Magyar Kancelláriai Levéltár – Acta praesidialia), a Bécsből kiszolgáltatók iratokra (MNL OL I 58 Bécsi levéltárakból kiszolgáltatók iratok – Kabinettsarchiv. Varia: jelentések a magyarországi országgyűlések tárgyalásairól), valamint a kapcsolódó bécsi forrásokra helyeztük. A Lonovics József püspöki megerősítését végző ágensi dokumentumain túl a *Gesandtschafts- und Konsulatsarchive Rom Geistliche Agentie* levéltári anyaga a Lonovics József életútjában kiemelkedő szereppel bíró házassági felmentések az Apostoli Szentszék felé tolmácsolt ügymenetére szolgál kiváló forrásbázisul, míg a *Kabinettsarchiv Kabinettskanzleiakten* gyűjteményében találhatóak Lonovics egyházmegyei jelentései. A *canonica visitatio* vizsgálata során a beszámolók fejlődési menetére, valamint az azokra adott bécsi udvari választ, reakciót lehet megvizsgálni. Az államtanács aktái (*Kabinettsarchiv Staatsrat*) az éves ügymenetek fényében mutatják, milyen információval bírt az udvar Lonovicsról egy-egy ügy kapcsán. A kiküldetés kutatását előlegezi meg a *Staatenabteilungen Rom Staatskanzlei Administrative Korrespondenz* megfelelő egységeinek áttekintése, amely a jelentések és utasítások vizsgálatával a római követség napi ügyvitelének magyar vonatkozásainak vizsgálatát teszi lehetővé. A római anyagokat ebben a kutatási fázisban Lonovics konzisztóriumiban található (ASV) processzusa képviseli.

Miként a korai éveket (1793–1834) a hazai, a püspöki kinevezést és a római utazást megelőző udvari kapcsolatok időszakát (1834–1840) a bécsi, úgy a kiküldetés történetét kezdetben a római források túlsúlya jellemzi. Célunk volt, hogy a fokozódó hangulatú diétai jelentések tükrében mutassuk be a magyar-szentszéki híradásokat (ASV Arch. Nunz. Vienna), illetve annak pápai udvarbeli következményeit (S.RR.SS., AA.EE.SS.). A tárgyalásokat illetően a *Staatenabteilungen Rom Staatskanzlei* (1806–1860) legértékesebb forráscsoportként a követségi politikai levélváltásokat tartalmazza. Ugyancsak a bécsi forrásokat gyarapítják a *Staatskanzlei Vorträge* felterjesztései. Róma részéről a tárgyalások vonatkozásában a bécsi nunciatúra és a pápai államtitkárság levél-és jelentésváltásain (ASV Arch. Nunz. Vienna) túl ismét az utóbbi központi szerv saját levéltárának (S.RR.SS., AA.EE.SS.) dokumentumai álltak rendelkezésünkre. Az előbbi levelezései a vegyes házasságokon túli legjelentősebb magyar tárgyalási témák (pl. *Collegium Germanicum et Hungaricum*) alakulásához szolgáltattak lényeges adalékokat.

Lonovics kiküldetését követően a tárgyalások eredményeire fókuszáltunk. Így a bécsi anyagok mellett a magyar dokumentumok kerültek előtérbe, kiegészítve a római forrásokkal. A felterjesztések, valamint a szabad kommunikáció tanulmánya, a missziók kérdése (*Kabinettsarchiv Staatskonferenz A és S* sorozata) mellett az ismételt Lonovics-kiküldetés (*Staatenabteilungen Rom Staatskanzlei*, OSzK Kt), illetve az iskolaügy (Esztergomi Primási Levéltár) kerül középpontba a római, így a nunciatúra és államtitkársági anyagokkal kiegészítve.

III. Szerkezet

A disszertáció hét nagy egységre tagolódik. A bevezetés bemutatja a témát, majd indokolja azt a kapcsolódó szakirodalom és források fényében. A második szakasz Lonovics József korának katolikus egyházát állítja középpontba, amely a konfesszionalizációk közötti „csendesebb”, korszakként értelmezhető a jozefinizmus, a késő felvilágosodás, valamint a liberalizmus türelmének köszönhetően. A vegyes házasságok jogtörténete mellett az egyház és a politikai nyilvánosság sajtótörténeti megközelítése is helyet kap a szóban forgó fejezetben. A harmadik tematikai egység a diplomata pálya alapjait elemzi Lonovics József szemináriumi éveitől kezdve az 1832-36. évi diétáig. Ennek folytatásaként a negyedik részben a püspöki munkásságának bemutatása kerül előtérbe 1840-ig bezárólag. A legterjedelmesebb, ötödik fejezet foglalkozik az 1840-41. évi diplomatával. Ennek a szakasznak a kontextusát az eszmetörténeti áttekintéssel kezdve a magyar diétai eseményeken át a Lonovicsról szóló bécsi

információkkal bezárólag vázoljuk. A tárgyalássorozatot állomásainak, részeredményeinek megfelelően tagolva vizsgáljuk, külön alfejezetet szentelve a reformkori diplomata napló bemutatásának. A hatodik fejezetet a kiküldetés eredményeit tekinti át, végül a hetedik, záró szakasz összegzi a kutatási eredményeket.

IV. Eredmények

Disszertációnkat a korszak egyházának sajtótörténeti megközelítésben két, konzervatív és „liberális” oldalt különböztettünk meg, amelyekben az egyetemes szintérral párhuzamosan közös igényként merült fel a „polgári társaság”, azaz a laikus egyháziak megszólítása. Az 1838-ban induló *Magyar Szion/Sion* állítása szerint a „haladó polgári műveltséget” és az egyház kapcsolatát a rendeleteken, valamint egyes testületek működésén keresztül „pragmaticai nézetekkel felvilágosítva” szándékozott bemutatni. Az első hónapok cikkei az ész és a hit egységének kifejtésére törekedtek. Néhány hónap leforgása alatt azonban a hírlap komoly változásokon ment keresztül. A szerkesztőség inkább hajlott a konzervatív politikai propaganda, mintsem valós tényeken alapuló tájékoztatás felé, amely nézőpont akkor vált egyértelművé, amikor a lap 1840 januárjától elhagyva a magyart, áttért a latin nyelvre. A próbálkozás sem a hazai, sem az egyetemes katolicizmus szintjén nem kapta meg a várt támogatást.

„*Semmi sem teszi az országot boldogabbá, mint a valódi polgári szabadság*” – jelentette ki Guzmics Izidor Egyházi *Tárában* 1838-ban. A bakonybéli apát olvasóira kettős hatást igyekezett gyakorolni: amellett, hogy a felvilágosodás szakrális forrásaira hívta fel a figyelmet, hirdette a kereszténység egységét. A zsidó hit védelméből kiindulva a helyesen értelmezett vallásgyakorlatból vezette le a polgári nemzet megvalósulásának lehetséges módját. A kizárólag jogra épülő politikai hatalom egyedüli hatékony „kötőszövetének” a *religiot* látta. Érvelésében a katolikus egyház identitását nem az „egyedüli üdvözítő vallás” kijelentésen keresztül kívánta megragadni, hanem a közös pontokat kereső párbeszédben.

Ezt, „a felek egyenlő méltóságán” alapuló párbeszéd szükségességét ismerte fel a világi klérusbeli Lonovics József is. A miskolci születésű, későbbi csanádi püspök már fiatalon kitűnt szemináriumi társai közül tudásával. A legtehetségesebbek között tartották számon, aki a tanulmányok terén az eminensek közé tartozott. Pappá szentelése után Fischer István egri érsek mellé került szentszéki jegyzőként, majd érsekségi titkárként. Fischer halála után, feltehetőleg személyes okokból kifolyólag is, plébániára került, ahol széleskörű munkássága mellett legfőképp könyvei társaságát részesítette előnyben.

Kanonoki kinevezésével lehetőség nyílt számára, hogy káptalani követként az országos politikában is szerepet vállaljon. A vallási toleranciát kevésnek, az évszázados sérelmeket közösnek tartotta. Bevallása szerint elsőként alkalmazta az 1832-36. évi országgyűlésen azt a későbbiekben sokat használt elvet miszerint, *amit a törvény nem tilt, azt tenni szabad*. Hosszabb felszólalásában ugyanazon hármas szerkesztési elv érvényesült: a, lelkiismereti szabadság; b, mindenkinek azonos jus (ius publicum); c, felvilágosodás. Érvelésében a jogelőzmények, jogtételek alapvetők voltak, amelyeket azonban mindig nyugat-európai példákkal bővítette ki, hasonlította össze.

Püspöki kinevezését követően Lonovics József késelem nélkül hozzálátott egyházmegyéje feltérképezéséhez, amely munkálatból születtek meg aprólékos, naplószerű *canonica visitatio* jelentései, amelyekkel idővel az uralkodó elismerését is kivívta. A párbeszédképességéről ismertté vált Lonovics, aki az oktatás és nevelés prioritása okán egyik főművének tartotta a temesvári líceum felállítását, az ortodoxiával nem találta meg a közös hangot. Ebben az egyházin túl, a nemzeti ellentétek is szerepet játszhattak, ahogyan az a későbbi csángó misszió kérdésben (1845) is felszínre került.

A csanádi főpap Rómával történő érintkezésében kizárólag egyháztanbeli kérések, azaz a házassági *dispensatiók* voltak napirenden. A felmentések jelentőségét mutatja, hogy az eljárás hiányosságait érzékelve Lonovics saját maga alakította ki a felterjesztési ügymenetet az első évek során. Egyházmegyéje zavaros állapotáról tájékoztató levelet írt még a pápának is, előre jelezte a várható kérések magas számarányát. Saját bevallása szerint a „fegyelem és a jog útján” rendezné a fennálló zavaros állapotokat. Így szakított elődjei jogszokásaival, illetve visszamenőleg tisztázni kívánta a korábbi problémás eseteket is.

Miközben a „szabadság és Isten” összeegyeztethetőségét egyelőre még nem vállaló pápai állam ellene mondott a lelkiismereti és vallásszabadságnak, valamint III. Frigyes Vilmos homogenitásra építő agresszív politikáját követte a magát katolikusnak valló Habsburg Monarchia, Lonovics József „tiszteletteljes párbeszédet hirdetett” a nem katolikus polgárok irányába. A kölcsönös sérelmek hangoztatása mellett háttérmunkálataival a jog terén egységes katolikus egyházi platformot igyekezett kialakítani biztos jogi tudása révén. Ennek alapján az egységet a fentebbi elképzelésekkel szemben éppen a sokszínűségben kezdte látni, amelynek alapját az erős identitás és a jogkiterjesztésen keresztüli jogegyenlőségben határozta meg, amely kettősben az előbbi függvénye az utóbbinak.

Az esetleges skizma lehetőségét is felvető állapotleírások eredményekkel jártak: az Apostoli Szentszék ettől kezdve közvetlenül Magyarországra, pontosabban a diétai eseményekre összpontosította figyelmét. Ennek okán megjelentek az országgyűlési jelentések

a nuncius és az államtitkárság levelezésében. A töredékesen fennmaradt fogalmazványok alapján feltételezhető, hogy több személy közös munkájáról van szó. A beszámolók súlypontja a lelkiismeret és vallásszabadság eszmei és gyakorlati megvalósításának problémaköre volt. Igyekeztek a leghitelesebben ábrázolni az ellenzéki oldal politikáját.

1840 januárjában már nem várt püspöki „forradalomról” jelentett a nuncius. Így a skizma mellett a pápaság nagy kérdése, a szuverenitás is előtérbe került a magyar ügy kapcsán. Úgy tűnt, mind Róma, Bécs (Metternich) és a magyar diéta (nem csupán liberális ellenzéke, de egyes klérusbeliek) is szorgalmazná az állam és egyház hatékony szétválasztását. A lonovicsi irányvonalat a prímás is felvállalta. Így a nunciatúrára címzett diétai beszámolójában nem ítélte el a magyar liberalizmust és képviselőit, nem hivatkozott a vallási közömbösség egyre nagyobb térnyerésére, ellenben ragaszkodott a szentszéki integritás kifejezéséhez, mint a magyar klérus politikai törekvéseinek legfőbb mozgatórugójához.

Az Apostoli Szentszék és Metternich között ekkora már folytak a tárgyalások, így egyéb lehetőség hiányában, továbbra is a kánonjog betartását szem előtt tartó semleges válasz érkezett az államtitkártól. Miután azonban februártól április végéig fokozatosan vált főtémává Bécs és Róma párbeszédében a magyar helyzet, keresztülhúzva az osztrák állapot rendezésének korábbi metternichi tervét. Májusban megkezdték a magyar jogi helyzet kivizsgálását a pápai udvarban.

A tárgyalások lebonyolítására a Rómába delegált Lonovics József, a jelentések alapján a tudományokban képzett, jótékony, „jó szellemiségű”, szorgalmas főpap volt. Népszerűségnek örvendett, erkölcsösnek, valamint kapcsolatait illetőleg jó hírűnek számított. Az alapos tudással és különvéleménnyel rendelkező csanádi püspök mértéktartó szónoklatai távol álltak minden szenvedélyességtől. Hírnevével megegyezően éppen ezért volt képes az egymással ellentétes felek egyidejű elismerését kivívni, miközben következetesen kiállt saját véleménye mellett. A közös alaptól, a testvériségből kiindulva felismerte a párbeszéd kettős, indentitás- és egységképző funkcióját.

A csanádi püspöknek először a Monarchia párbeszédképességét kellett bebizonyítani XVI. Gergelynek, majd rávenni őt ugyanerre. Ehhez egy metternichi levél biztosította az alapot, amelyben az államkancellár kijelentette, hogy a szentségekből kifolyólag a katolicizmus erősebb tanítással rendelkezik, mint a protestantizmus, amely így a polgári törvények védelméhez folyamodik. A tárgyalások során a pápa elismerte ugyan, hogy a magyar ügy külön figyelmet érdemel, az egyházi tanításáról azonban nem mondott le. Lonovics József ekkor vetette fel először a jogon túli, azaz szolidaritás alapú megoldás lehetőségét. Ennek védelmezésért vitába szállt a pápával is, ám szigorúan tudományos érvek és saját tapasztalata alapján.

A római tartózkodás során Lonovics idővel egyre inkább a hazai események irányába fordult. Saját meggyőződéséből sürgette az eredményeket és így mielőbbi utazását. Tisztában volt azzal, hogy kérése különvéleményén alapszik, így azt mindenekelőtt a hazai klérussal kell elfogadtatni. A magyar főpapnak köszönhetően a tárgyalások haladtak előre, az Apostoli Szentszék számára egyre ismertebb lett a magyar és birodalmi jogi állapotok sokszínűsége, így annak felismerése, hogy a jogon alapuló egység kialakításának kérésére csak engedélyező válasz létezik. Ezt a görög katolikusokkal megkötött unió oldaláról is alátámasztotta a kiküldött püspök. Végezetül megfordította az addigi tételt a párbeszédképesség terén is: nem a várt, hanem a mindig meglévő bécsi nyitást emelte ki annak fényében, hogy a hatályban lévő törvény a püspökök kérésének megfelelően a katolikus pap elé rendeli a vegyes házasságokat.

Idővel Ludovico Altieri bécsi nuncius arról tájékoztatta az államtitkárságot, úgy tűnik, Magyarországon javul a helyzet. A csanádi püspök diplomatikusan elvetette a nuncius értesüléseinek valóságtartalmát, amelyet egy újabb beadványban írásban is megerősített. Mindezek fényében számára a legszerencsésebb időben indult el a Pesti Hírlap. Kossuth Lajos cikkeinek tartalma egészen a pápai államtitkárságig visszhangoztak. A lap hasábjain a kölcsönösséget és viszonyosságot sürgető megoldási lehetőségeket tekintette át, összezsugorolva a konciliarizmusból táplálkozó egyházon belüli dogmatikai, majd politikai irányzatokkal. A fennálló rendszer kritikája mellett azonban a kiküldött személyt elismerte a hírlap.

A „zavaros” magyarországi állapotok „tisztá és egyszerű” megoldására egyre jobban hajlott az Apostoli Szentszék. Már csak a pápa hozzájárulása hiányzott. Lonovicsnak nem maradt más érve hátra, csupán saját véleményének nyílt felvállalása. A kiküldetés során először nem a püspökök vagy a kormányzat képviselőjeként, hanem magánemberként fejtette ki elképzeléseit. Szót ejtett az őt ért támadásokról, egyházmegyéje nemzetiségbeli összetettségéről, az abból fakadó nehézségekről, a szerelmi házasságokról, amelyek esetében már nem visszatartó erő az egyházi forma vagy annak hiánya. Mindezeket követően a pápa 1841. április 4-én kizárólag Magyarországra nézve megadta a kért engedményeket.

A pápai breve és instrukció nem nyugvó, hanem kiindulópontja lett a további tárgyalásoknak. Igaz ez az országgyűlési események, valamint a szentszéki-birodalmi diplomáciai kapcsolatok fényében is. Lonovics kiküldetésének jelentősége az Apostoli Szentszék és papjai közötti szabad kommunikáció újragondolásában állt. Ennek következtében ismét fogadhatott magyarokat a római *Collegium Germanicum*. Az Apostoli Szentszék expanziós politikájának megfelelően felmerült a missziók kérdése, valamint a diplomáciai tárgyalások folytatása, Lonovics József második kiküldetése. Titkos tárgyalások keretében igyekeztek kidolgozni a monarchiabeli polgári törvények és kánonok összeegyeztethetőséget.

Lonovics József ehhez kapcsolódó tervezetében három elv érvényesült: 1. az egyházi és a világi törvények közelítése egymáshoz; 2. egységesíteni a birodalmi törvényeket; 3. jogkörök tisztázása.

Bár az egyház-állam kapcsolatát még XVI. Gergely szerette volna rendezni, a munka utódjára maradt. 1847. június 26-án arról jelentett a nuncius, hogy az újabb tárgyalások lebonyolításához a csanádi püspök lesz felkérve. Augusztus 20-ra elkészült Lonovics memoranduma, szeptember végére pedig már maga a pápa is nyitott volt a csanádi püspök újabb megbízására. A magyar prímásérsek halála, majd az 1848-49-es évek azonban merőben új helyzetet teremtettek.

V. Vonatkozó publikációk

BÁRÁNY Zsófia: A religio és a nemzet elválaszthatatlansága: A bencés rend szerepe a modern Magyarország kialakulásában. *Collectanea Sancti Martini* 4. (2016) 119–132.

BÁRÁNY Zsófia: Fama volat. Lonovics József hírneve. *Natio est semper reformanda. Tanulmányok a 70 éves Gergely András tiszteletére*. Bp., 2016. 158–169.

BÁRÁNY Zsófia: Az első magyar katolikus politikai sajtótermék a reformkorban: „Qui ante ad agendum quam ad cognoscendum venimus”. *A médiatörténet és az egyháztörténet metszéspontjai*. Szerk.: KLESTENITZ Tibor Bp., 2015. 11–25.

BÁRÁNY Zsófia: Országgyűlések vallásügyi vitái a reformkori sajtó tükrében: „Amit a törvény nem tilt, az tenni szabad.” *Médiatörténeti tanulmányok 2014*. Szerk.: KLESTENITZ Tibor–SZ. NAGY Gábor. Bp., 2015. 9–20.

BÁRÁNY Zsófia: Lonovics József szentszéki delegációjának hazai sajtóvisszhangja. „Vallási catechismusunk van, polgári nincs!” *Médiakutató*. 15. (2014) 29–36.

BÁRÁNY Zsófia: Adalékok az Apostoli Szentszék és Magyarország diplomáciai kapcsolatához a reformkorban.: Az 1839–40. évi magyar diéta a bécsi nunciaturán. *Modern Magyarország*. 3. (2014) 28–45.

BÁRÁNY Zsófia–TÓTH Tamás: Ungarische Bischöfe auf dem politischen Spielfeld in der Revolutionszeit 1848-1849: Annullierte Nationalsynode(n) und annullierte Bischofsernennungen. *Annuario Historiae Conciliorum* 46. (2014) 1–2. 319–338.

BÁRÁNY Zsófia: Az Apostoli Szentszék és a magyar társadalompolitika útvesztői a reformkorban. *Magyar Tudomány*. 174. (2013) 5. 539–543.